

Delrapport: Arbete och tillväxt för ökad jämlikhet

Arbetsgrupp:

Ordförande: Martin Nordin

Ledamöter: Bilar Kassem, Markus Kristiansson och Marie Granlund

Sekreterare: Oscar Rauer

Sammanfattning

En framtidsvision bör vägleda, inspirera och samla för att driva mot ett gemensamt långsiktigt mål. I Malmös fall betyder det en strategi som hanterar både arbetslöshet och ekonomiska klyftor samtidigt som den investerar i stadens unga befolkning. Malmö har tidigare visat sin förmåga att anpassa sig och hantera svåra utmaningar. För att Malmö ska fortsätta denna resa krävs dock nya lösningar på dagens problem.

Rapporten understryker vikten av att investera i utbildning och att ge unga Malmöbor möjligheter att bygga karriär, bilda familj och stanna kvar i staden. Malmö har en hög andel unga vuxna, vilket utgör en styrka men också en utmaning med låga inkomstnivåer idag. Därför behövs en välfungerande arbetsmarknad, bra skolor och bostäder för att hålla kvar de unga tills dess att de etablerar sig och kan bidra till stadens långsiktiga utveckling. Framförallt är utbildning centralt för att förbättra arbetsmarknaden och stadens tillväxt. Malmö har redan en hög utbildningsnivå, men staden måste fortsätta arbeta för att fler kommer ut på arbetsmarknaden genom fortsatta satsningar på grund- och gymnasieskolan, sfi och vuxenutbildning.

Infrastruktur och digitalisering är andra nyckelområden för Malmös utveckling. Staden har ett gynnsamt geografiskt läge som måste förvaltas genom förbättrad kollektivtrafik och satsningar på annan infrastruktur. Hållbar och prisvärd el är också avgörande för stadens framtida konkurrenskraft. Den snabba utvecklingen inom AI och annan teknologi erbjuder enorma möjligheter. Om AI används rätt sätt kan det öka produktiviteten i ekonomin, särskilt för dem som saknar specifik kompetens.

Segregation och diskriminering är stora problem i Malmö och har lett till ökande ekonomiska skillnader mellan olika stadsdelar. Fokus bör ligga på att stärka unga i utsatta områden så att varje ny generation har bättre förutsättningar än den tidigare. Diskriminering på arbetsmarknaden, särskilt mot personer med utländsk bakgrund och personer med funktionsnedsättningar, är också ett problem som kräver åtgärder.

Arbetslivskriminalitet är ett växande problem som främst drabbar redan utsatta grupper. Malmö har en viktig roll i att bekämpa detta genom samarbete med andra myndigheter och förbättrad kontroll vid upphandlingar. Såväl staten som Malmö stad har tagit initiativ för att stärka arbetet mot arbetslivskriminalitet, men mer måste göras.

För att skapa ett attraktivt arbetsliv och förbättra människors livskvalitet bör Malmö verka för en minskad arbetstid. Detta skulle bidra till att skapa en bättre balans mellan arbete och fritid och minska stress och ohälsa.

Sammanfattningsvis har Malmö stor potential att utvecklas till en välmående och inkluderande stad. Men det kräver en politik som tar vara på stadens unika förutsättningar och möjligheter.

1. Inledning

Dagens Malmö står inför en komplex situation präglad av både möjligheter och utmaningar. Med en inkluderande socialdemokratisk politik har staden möjligheter att växa till en rik och välmående plats, där välståndet delas av alla Malmöbor. Det motsatta scenariot innebär att dagens problem befästs och hindrar Malmö från att nå sin fulla potential. Idag är arbetslösheten

hög och de ekonomiska klyftorna stora mellan Malmös olika stadsdelar. Denna klyfta återspeglas också i befolkningens sammansättning, där en betydande andel invånare med utländsk bakgrund står långt från arbetsmarknaden.

Samtidigt har Malmö en ung befolkning. De utgör stadens potential och framtidens vuxna. Med en framåtblickande politik som investerar i utbildning och stödjer ungas livsdrömmar kan de ges möjlighet att forma en trygg och välmående framtid åt sig själva. En framtid där jobb och gemenskap med hela samhället är en självklarhet.

Med utgångspunkt i Malmös unika förutsättningar ska staden därför vara det goda exemplet och föredömet som överbryggat sociala och ekonomiska klyftor och förenar stadens alla invånare i ett gemensamt projekt. För Socialdemokraterna finns det helt enkelt ingen annan väg framåt. Vi har gott om historiska exempel som visar Malmös förmåga att komma stärkt ur en negativ utveckling. Ett tydligt exempel är varvs- och industrikrisen som tvingade Malmö att omskapa sig till en innovations- och kunskapsstad. Men Malmös förändring hade inte varit möjlig utan en politik som strävat i rätt riktning. Utan grundandet av Malmö universitet eller modiga och framsynta byggprojekt som Citytunneln och utvecklingen av Västra hamnen och Hyllie hade staden varit fångad i sin egen skugga och, likt många andra industristäder i världen, stagnerat.

Samtidigt kan byggandet av morgondagens Malmö inte göras med gårdagens tankesätt och strukturer. De utmaningar vi står inför, särskilt kring integration och segregation, kräver nya progressiva lösningar som främjar jämlikhet och social sammanhållning. Det är avgörande att stadens förvandling till en innovations- och kunskapsstad fortsätter, men för att detta ska lyckas måste vi säkerställa att alla grupper i samhället gynnas, oavsett ålder, bakgrund eller socioekonomisk ställning.

Digitalisering och teknologisk utveckling kommer skapa nya jobb men också utveckla befintliga jobb både inom offentlig sektor och inom näringslivet. Förändringen innebär att människor med olika utbildningsbakgrund behöver höja sin kompetens för att möta framtidens krav. Men när jobb som ingenjörens och juristens, liksom busschaufförens och undersköterskans, genomgår förändringar, måste politiken inte bara styra utvecklingen i rätt riktning utan också aktivt stödja människors anpassning till den nya arbetsmarknaden. För utvecklingen bidrar inte bara till ökad tillväxt, utan skapar även möjligheter för att förkorta arbetstiden och förbättra livskvaliteten för alla yrken och för alla samhällsgrupper.

Endast utifrån lösningar som tar sin utgångspunkt i stadens unika förutsättningar och möjligheter kan vi skapa ett blomstrande och inkluderande Malmö för alla.

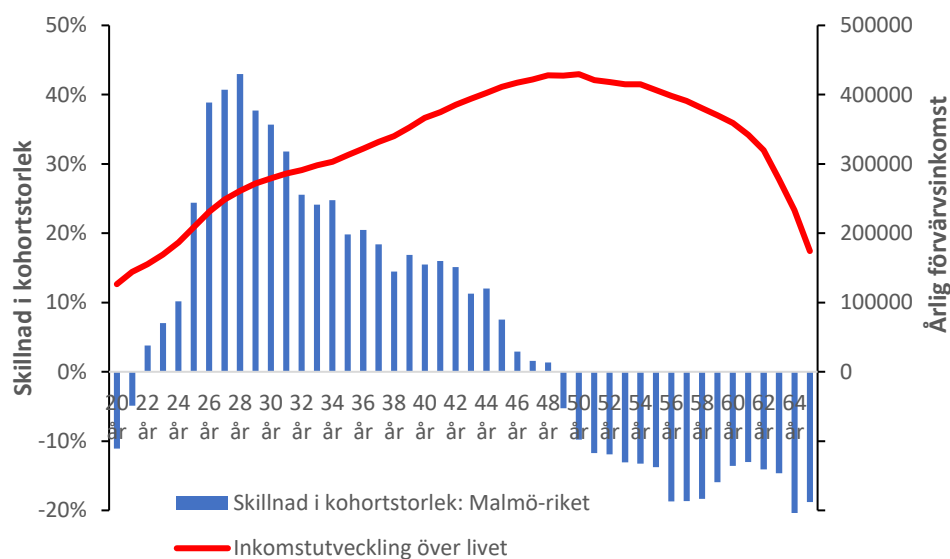
2. Visionsrapportens ansats och fokus

Denna visionsrapport syftar till att beskriva Malmös väg mot att uppnå sina mål inom de kommande 20 åren. På arbetsmarknaden kommer dagens unga utgöra framtidens arbetskraft, vilket är en utgångspunkt som format gruppens arbete med visionsrapporten. Rapporten fokuserar främst på arbetsmarknaden och befolkningens kunskaper. Relaterat till detta kommer vi bland annat diskutera betydelsen av utbildningsinsatser, åtgärder mot segregation och diskriminering, infrastruktursatsningar och AI, näringsliv och tillväxt, arbetlivskriminalitet och arbetstidsförkortning. Konkreta åtgärder för att nå målet beskrivs i del II av rapportarbetet som presenteras våren 2025. Vi tänker oss att dessa åtgärder delvis måste riktas mot den nationella nivån då tillväxt- och arbetsmarknadspolitikerna i stor utsträckning är nationell. I sådana fall bör Malmö verka för en förändrad politik på nationell nivå.

3. Dagens och morgondagens Malmö ur ett befolkningsperspektiv

Malmös unga befolkning är en stor tillgång, och stadens framtid beror på hur politiken lyckas tillvarata denna resurs och växa i samspel med de ungas arbetsmarknadsframgångar. Genom att jämföra Malmös befolkningsammansättning med hur inkomster utvecklas över livet, kan man illustrera Malmös möjligheter och utmaningar.

I figur 1 visas hur mycket större/mindre en viss åldersgrupp är i Malmö jämfört med riket. Jämförelsen görs för den arbetsföra befolkningen i åldrarna 20–64 år. För befolkningen i åldrarna 25–45 är Malmös befolkning betydligt större än riket, och störst är skillnaden för åldrarna 26–31 för vilka Malmös befolkning är cirka 30–40 procent större än för riket. För de sista femton åren av arbetlivet, för åldersgrupperna 50–65, är Malmös befolkning cirka 15–20 procent mindre än för riket.

Figur 1. Malmös befolkningsstruktur och inkomster över livsrytmen.

Figurnot: Egna beräkningar utifrån data från SCB.

En ung stad kan föra med sig en dynamisk atmosfär av ungdomlig entusiasm, innovation och optimism. Dock åskådliggör figuren också en negativ sida av befolkningsammansättningen. Den röda linjen visar den genomsnittliga årliga förvärvsinkomsten för personer i åldrarna 20–64. De genomsnittliga inkomsterna är låga i ungdomen för att därefter växa fram till 50–55-års åldern. Därefter minskar genomsnittsinkomsterna fram till pensionsåldern. Figuren illustrerar därför med tydlighet att Malmös befolkningsammansättning innebär låga inkomster här och nu. Och hade Malmös befolkningsammansättning motsvarat rikets hade Malmös inkomster varit betydligt högre. Att unga har låga inkomster är naturligt och utgör inget problem i sig. Men för en stads ekonomi innebär låga inkomster också låg skattekraft och låg konsumtion. Låg skattekraft påverkar stadens möjligheter att genomföra nödvändiga investeringar i bland annat skola och stadens socioekonomiskt eftersatta områden, medan låg konsumtion leder till att färre företag och jobb skapas.

Låga inkomster idag medför dock högre inkomster i framtiden. När befolkningen i Malmö åldras, ökar därmed inkomsterna och stadens ekonomi förbättras. Häri ligger dock en utmaning: För att unga Malmöbor skall välja att stanna kvar och utvecklas i staden måste de erbjudas möjligheter att bygga karriärer, bilda familj och klättra på bostadsstegen. Om dessa

förutsättningar brister riskerar dagens unga Malmöbor att lämna staden när de är som mest välavlönade. För att undvika detta måste staden erbjuda en arbetsmarknad som främjar karriärmöjligheter, välfungerande kommunala skolor- och förskolor, samt bostäder som uppfyller invånarnas förväntningar.

Nedan kommer vi fokusera på olika politikområden som skapar förutsättningar för en sådan utveckling genom ekonomisk tillväxt och en positiv arbetsmarknadsutveckling.

4. Förutsättningar för tillväxt och en positiv arbetsmarknadsutveckling

Ekonomiskt tillväxt kräver tre faktorer: kunskap, infrastruktur och kapital. Dessa faktorer påverkar tillväxten var för sig, men forskning visar att deras samverkan kan öka tillväxten ännu mer. I vår diskussion om faktorernas betydelse kommer vi att fokusera främst på befolkningens kunskaper och stadens infrastruktur. Att påverka kapitalbildningen är en utmaning för en enskild kommun, men det är rimligt att anta att en hög kunskapsnivå och välutvecklad infrastruktur kommer att attrahera kapital till staden.

Utbildning och arbetsmarknad

Som nämnts inledningsvis är Malmö redan idag en framstående kunskapsstad. Utbildningsnivån är, precis som i andra storstäder, hög och stigande. Sedan år 2000 har andelen Malmöbor i åldern 25–64 år med minst en treårig högskoleutbildning mer än fördubblats, från 17 till 36 procent. Samtidigt är andelen fortfarande mindre än i exempelvis Stockholm och Göteborg. Närheten till flera universitet och högskolor på båda sidor sundet utgör en viktig faktor för innovation och tillväxt. Dessa lärosäten har i sin tur bidragit till framväxten av starka kluster inom exempelvis life science, livsmedel och spelutveckling.

Ur ett utbildnings- och kompetensförsörjningsperspektiv är Malmös främsta utmaningar dels att höja den generella utbildningsnivån, så att de med kortast utbildning får in en fot på arbetsmarknaden, dels att se till att Malmöbornas kompetenser kontinuerligt uppdateras för att matcha kraven som ställs både inom det privata näringslivet och i välfärden. Det senaste decenniets målmedvetna arbete för att höja resultaten och likvärdigheten i grundskolan behöver fortsätta, så att fler elever blir behöriga till gymnasiet. Studie- och yrkesvägledningen i såväl grund- som gymnasieskolan har en nyckelroll för att ge elever förutsättningar att göra kloka utbildningsval.

I synnerhet bör det ske ett fortsatt arbete för att fler unga Malmöbor ska välja en yrkesutbildning på gymnasiet. Idag visar studier från exempelvis Skolverket och MUVAH (ett samarbete mellan Malmö stad och Malmö Universitet) att många unga skulle förbättra sina chanser till såväl en examen som jobb, om de valde ett yrkesprogram hellre än ett enbart högskoleförberedande. För att säkra kvalitet och relevans i de utbildningar som ges bör de i än högre grad än idag tas fram i nära samarbete med arbetsmarknadens parter. I takt med att utbudet av gymnasiala yrkesutbildningar i kommunal regi byggs ut minskar också utrymmet för oseriösa fristående skolor, som ofta bedriver verksamhet av lägre kvalitet.

Den kommunala vuxenutbildningen, inklusive sfi, är också ett viktigt verktyg för att höja Malmöbornas kompetenser och förbättra deras chanser på arbetsmarknaden. Korta yrkesutbildningar mot bristyrken har visat sig synnerligen framgångsrika. Även här krävs ett tätt samarbete med såväl det lokala näringslivet som fackliga organisationer. Flera statliga utredningar har pekat på att avsaknaden av rätt till stöd inom vuxenutbildningen blivit ett allt större problem i takt med att studentsammansättningen förändrats. Fler studenter har idag kortare studiebakgrund och/eller hälsoproblem. För Malmös del behöver kommunen därför

fortsätta bygga ut de pedagogiska stödstrukturerna för vuxna studenter i form av exempelvis studie- och yrkesvägledning, specialpedagogisk kompetens och biblioteksresurser.

Återkommande granskningar av bland annat Skolinspektionen har uppmärksammat att dagens system med upphandlad vuxenutbildning innebär att många studenter får en utbildning av bristande kvalitet. För att komma runt problemen behöver en större del av utbildningen utföras i offentlig regi samtidigt som kommunernas möjligheter till uppföljning stärks.

Den aktiva arbetsmarknadspolitiken har varit en socialdemokratisk paradgren och en bärande del av den svenska modellen. Det kräver statliga resurser och höga ambitioner, men också en styrning som underlättar lokala lösningar och samarbeten. De senaste årens misskötsel av Arbetsförmedlingen har inneburit förlorade år där stöd och insatser för arbetslösa i hela landet uteblivit. Viktiga samarbeten, inte minst med kommuner, för att stötta dem med svagast förutsättningar har prioriterats ned. I stället har värdefull tid och resurser lagts på att skapa ”marknader” och kundvalssystem, inspirerade av samma otidsenliga idéer som inom andra delar av välfärden lett till felaktiga incitament, resursslöseri och ibland ren brottslighet. Stora neddragningar på Arbetsförmedlingens anslag har medfört ännu mindre resurser till just den typen av nära och individanpassat stöd som forskning visat är avgörande för personer med svag arbetsmarknadsanknytning.

Trots försämrade förutsättningar har det lokala samarbetet mellan Malmö stad och Arbetsförmedlingen fortsatt att utvecklas och är idag något av ett nationellt föredöme. I flera insatser omfattar samverkan även Försäkringskassan och Region Skåne. Malmös problem med hög arbetslöshet har på så vis tvingat fram en utveckling av insatserna som bör byggas vidare på, men som förutsätter långsiktig styrning och finansiering från samtliga inblandade aktörer.

Infrastruktur

Öresundsbrons invigning för snart 25 år sedan har, tillsammans med Citytunneln och förbättrade tågpendlingsförbindelser till kranskommunerna, haft stor betydelse för Malmös framväxt som en regional motor för tillväxt och nya arbetstillfällen. Utbyggnaden av Hyllie och Västra hamnen i sin nuvarande form hade knappast varit möjlig om det inte varit för närheten till Hyllie station och Malmö centralstation. Dessa stationsnära lägen har visat sig oerhört attraktiva för företagsetableringar, både på grund av pendlingsmöjligheterna för arbetskraft på båda sidor Öresund och tack vare närheten till Köpenhamns flygplats. Den framtida utbyggnaden av Nyhamnen bygger på samma förutsättningar. Att kapaciteten i det svenska tågnätet byggs ut och underhålls för att hålla jämna steg med näringslivets och Malmöbornas behov är avgörande för att staden ska kunna växa hållbart och fortsätta attrahera företag som vill växa och anställa. Den vidare utvecklingen av Malmös hamnområde har också stor potential ur tillväxt- och sysselsättningshänseende.

Idag pendlar över 80 000 personer boende i Malmös kranskommuner in till staden för att arbeta, och en fjärdedel av alla förvärvsarbetande Malmöbor pendlar i sin tur ut till jobb i andra kommuner eller till Danmark. Malmö är redan en del av Nordens största arbetsmarknadsregion med över 4 miljoner invånare.

När Fehmarn Bält-förbindelsen mellan Danmark och Tyskland står färdig 2029 krymper avståndet till kontinenten ytterligare. Det öppnar nya möjligheter för gränsöverskridande samarbeten och utbyte. Men förbindelsens öppnande innebär inte bara möjligheter, utan sätter även otillräckligheten i de svenska infrastrukturinvesteringarna i blyxtbelysning. På dansk sida genomför man redan de kapacitetshöjande investeringar som kommer att krävas för att möta framtidens efterfrågan på godstrafik på tåg. I Sverige saknas i mångt och mycket denna insikt på nationell nivå.

Det är välkänt att människors pendlingsbenägenhet, det vill säga hur långt de är beredda att resa till sitt dagliga arbete, ökar med inkomsten. Att personer i lågavlönade yrken har lägre pendlingsbenägenhet kan såklart bero på att pendlingskostnaderna utgör en relativt större del av deras inkomst. Men det är också i dessa yrken som möjligheterna till flexibla arbetstider och distansarbete är minst. Även om det senare kan vara en svår utmaning att lösa, är åtminstone frågor som kollektivtrafikens punktlighet och kostnad sådana som i stor utsträckning ligger inom politikens räckhåll, även på ganska kort sikt. Det gäller såväl busstrafiken inom Malmö som förbindelserna med våra skånska kranskommuner och Köpenhamn.

För att fördjupa den gränsöverskridande integrationen av näringsliv och arbetsmarknad, så att fler Malmöbor får reella möjligheter att ta del av de växande möjligheterna till arbete och studier på dansk sida, driver Malmö stad sedan ett antal år att Öresundsbron behöver kompletteras med en Öresundsmetro. Öresundsmetron skulle avlasta bron genom att ta över den dagliga persontrafiken, och på så vis möjliggöra för fler gods- och fjärrtåg. Det är viktigt för hela Sveriges export och tillväxt. Med en metro under Öresund, som går rakt in i Köpenhamns befintliga metrosystem, förstoras Malmös arbetsmarknadsregion med en halv miljon arbetsplatser.

Under kommande år fortsätter Malmö stad arbetet inom ramen för Storstadspaketet, som bland annat inbegriper stora satsningar på utbyggnad av Malmös bussinfrastruktur. På lång sikt, 2040 och därbortom, behövs ytterligare kapacitetshöjningar i kollektivtrafiken för att hålla jämna steg med befolkningstillväxt och stadens utveckling.

Hållbart producerad, leveranssäker el till rimliga och förutsägbara priser kommer att vara avgörande för Malmös tillväxt och konkurrenskraft under de kommande 20 åren. Idag råder i det närmaste det rakt omvända. Trots i stort sett oförändrade produktionskostnader är elpriset i södra Sverige inte bara högre än i landets norra delar, utan även flera gånger högre än genomsnittspriset för perioden 2010–2020. Grundproblemet bottnar i en avreglerad elmarknad med otillräcklig offentlig styrning. Malmö stad kan vara drivande i att samla regionala aktörer för att få till de nationella reformer som krävs. På lokal nivå behövs ett fortsatt arbete för att stärka kommunens rådighet över samhällskritisk infrastruktur och elproduktion.

Digitalisering

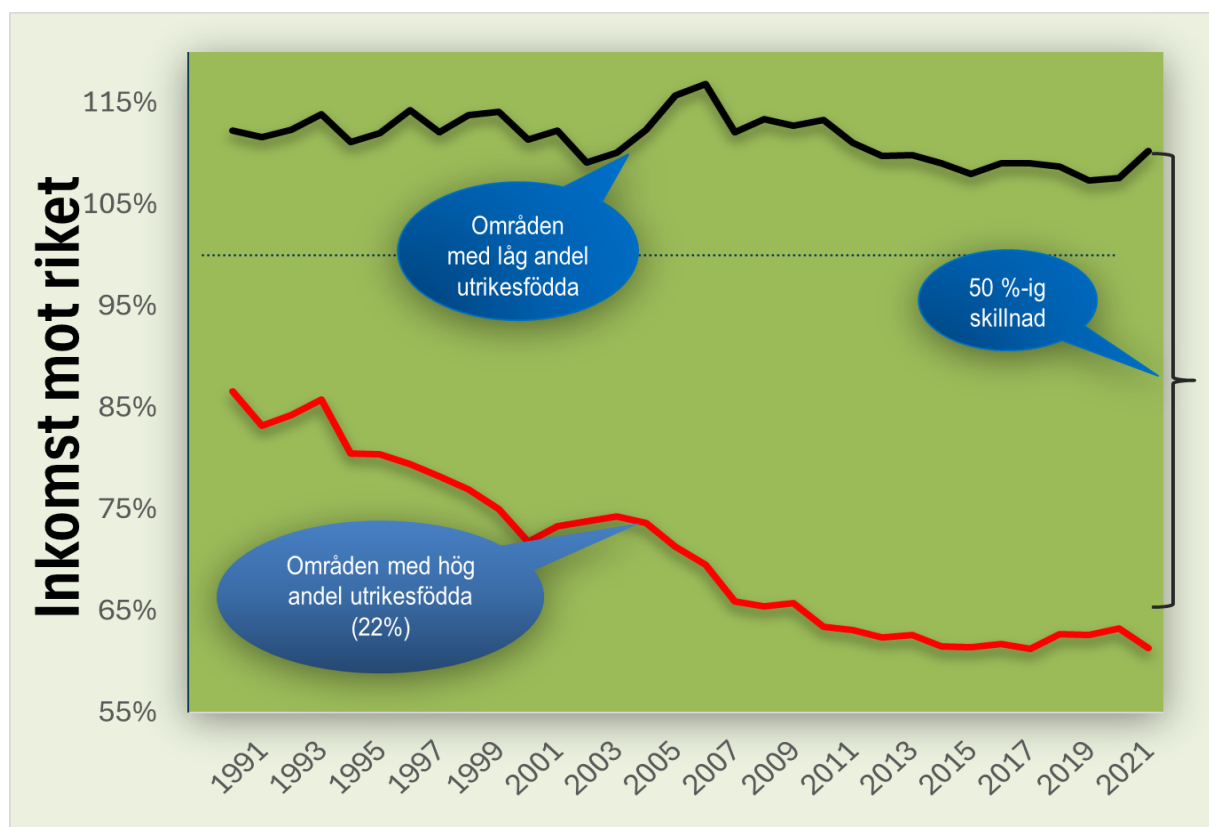
Vi befinner oss mitt i ett nytt teknologisprång med framväxten av AI-teknologi, som kan få större konsekvenser för ekonomi och arbetsmarknad än något annat teknikskifte under de senaste femtio åren. AI-teknologin förväntas påverka 80 procent av jobben och ha stor påverkan på cirka 20 procent. ChatGPT och annan AI-teknologi möjliggör automatisering av arbetsuppgifter som tidigare ansågs kräva mänsklig kreativitet, från skrivande och programmering till skapande av grafik och dataanalys. Studier visar att ChatGPT ökar produktiviteten i allmänhet, men särskilt för de minst erfarna och kvalificerade arbetarna.

Men AI-teknologi riskerar att vara ett tvåeggat svärd. Om den används rätt kan den skapa stora möjligheter, men om teknologiutvecklingen styrs av IT-jättarna riskerar den att utkonkurrera jobb inom breda yrkeskategorier. För att utvecklingen ska gå i en positiv riktning kan vi sålunda inte överlåta besluten om teknologins användning till några få dominerande företag, utan samhället i stort måste påverka hur teknologin används. Inom vård och omsorg kan användningen av AI exempelvis leda till ökad komplexitet i arbetsuppgifterna och därmed ge personalen större ansvar. Inom skolan kan man låta AI betygsätta de nationella proven vilket frigör tid för lärarna och minskar betygsinflationen. Även utrikes födda med svaga svenskkunskaper kommer kunna utföra fler arbetsuppgifter som kräver att man kan formulera sig i text på svenska.

Segregationen konsekvenser

En inkluderande arbetsmarknad innebär att de ekonomiska skillnaderna inom staden är små. Men utvecklingen i Sverige har tyvärr rört sig mot mer uppdelade städer, vilket har skapat stora skillnader i förutsättningar mellan invånarna i Malmös socioekonomiskt eftersatta områden med hög andel utrikesfödd befolkning, och invånarna i Malmös mer välmående områden. De segregerade områdena med en stor andel utrikesfödd befolkning präglas oftare av sociala, ekonomiska och strukturella utmaningar som kräver särskilda insatser.

Under de senaste 30 åren har inkomsterna i Malmös områden med hög andel utrikesfödda minskat avsevärt, vilket visas i Figur 2, där inkomstutvecklingen i dessa områden sedan 1990-talet har sjunkit med cirka 30 procent jämfört med genomsnittliga inkomster i landet. Detta är en dramatisk utveckling som lett till att inkomsterna i Malmös välmående områden nu är 50 procent högre än i de socioekonomiskt eftersatta områdena med få inrikes födda. Denna inkomstutveckling är inte unik för Malmö, utan ett liknande mönster ses i både stora och små städer över hela Sverige. Dock är det specifikt för Malmö att en stor andel av befolkningen, hela 22 procent, bor i segregerade områden med hög andel utrikesfödda. För Malmö är också arbetslösheten högre än för andra städer.

Figur 2. Inkomster (disponibla inkomster) mot riksnittet för Malmös segregerade områden med hög respektive låg andel utrikesfödda.

För att skapa en mer jämlik och inkluderande stad måste den negativa utvecklingen inte bara stoppas, utan också vändas. När levnadsvillkoren i de socioekonomiskt eftersatta områdena förbättras, skapas nödvändiga förutsättningar för att bekämpa utanförskap och den ökande gängkriminaliteten. Strategin måste bygga på att hela samhället samarbetar och att särskild prioritet ges till unga i utsatta områden. Genom att göra de stora grupperna av unga i Malmö till stadens starkaste resurs, kommer Malmö inte längre att vara en delad stad, utan en enad stad.

Ett effektivt sätt för att öka inkomsterna i de segregerade områdena är att förbättra de sociala ersättningarna som har stramats åt ända sedan 1990-talskrisen. När den ekonomiska situationen dessutom försämras i de segregerade och socioekonomiskt eftersatta områdena påverkar detta inte bara ungdomarnas syn på sina framtida arbetsmarknadsmöjligheter, utan det riskerar även påverka möjligheter direkt. När inkomsterna stramas åt i dessa områden genom sänkta ersättningar och genom fler lågbetalda osäkra anställningar påverkas den lokala ekonomin negativt.

Diskriminering och inkludering

Den högnationalistiska rörelsens allt större påverkan på politiken och debatten har inneburit att grupper ställs alltmer emot varandra. Diskriminering på arbetsplatsen är redan ett stort samhällsproblem i Sverige och riskerar öka i takt med att partier som Sverigedemokraterna får större inflytande över såväl politikens utformning som det offentliga samtalet. Flera rapporter de senaste åren har visat på brister i skyddet för olika grupper samt en ökad förekomst av diskriminering på arbetsplatsen.

Diskriminering inom arbetsmarknaden tar sig uttryck på flera sätt och påverkar många grupper. Det kan handla om att någon nekas anställning eller får sämre lön på grund av kön, ålder, sexuell läggning, etnisk bakgrund eller funktionsnedsättning. Exempelvis:

- har personer med utländskt namn upp till 10 procents lägre chans att bli kallade till jobbintervjuer jämfört med personer med svenska namn, trots likvärdiga kvalifikationer.
- är kvinnor tydligt underrepresenterade på högre ledningsnivåer, vilket begränsar deras karriärutveckling.
- utsatt äldre arbetstagare oftare för diskriminering i arbetslivet, både vid anställning och i tillgången till vidareutbildning.
- är arbetslösheten bland personer med funktionsnedsättningar betydligt högre än i övriga befolkningen och arbetsgivare är ofta ovilliga att anpassa arbetsplatsen eller arbetsuppgifterna, trots ett lagstadgat krav.

Även om lagen kräver att arbetsgivare aktivt arbetar för att förebygga diskriminering, visar Diskrimineringsombudsmannens (DO) undersökningar att många arbetsplatser saknar tillräckliga åtgärder och rutiner. Många arbetsgivare följer inte sina egna policys, vilket gör att diskriminering ofta fortsätter utan åtgärder. Enligt DO:s statistik för 2020–2021 ökade anmälningarna om diskriminering inom arbetslivet mellan 2015 och 2021 med 96 procent. Flest anmälningar är baserad på etnisk tillhörighet, 39 procent, följt av kön, 31 procent, och funktionsnedsättning, 22 procent.

Diskriminering på den svenska arbetsmarknaden är ett komplext och djupt rotat problem som påverkar både individer och samhället som helhet. För att motverka dessa orättvisor behövs striktare efterlevnad av lagstiftningen, ökad medvetenhet bland arbetsgivare om deras skyldigheter, och aktiva insatser för att utmana diskriminerande strukturer. För Malmös del är detta arbete inte bara en självklarhet, utan också avgörande för att mångfalden skall vara stadens styrka om 20 år. Malmö stad har som stadens största arbetsgivare en viktig roll som föregångare och förebild. Idag pågår ett målmedvetet arbete för att kommunens anställda ska spegla Malmös befolkning, men mycket återstår att göra. I synnerhet handlar det om insatser för att bredda rekryteringen och öka mångfalden bland kommunens chefer.

Tillväxt och näringslivsstruktur

Men Malmö utmärker sig på fler sätt. Ett problem är att Malmös näringslivsstruktur inte fullt ut matchar befolkningens utbildning och kvalifikationer (Nordin, 2023). Man kan beskriva det som att de efterfrågade arbetstillfällena rör sig i otakt med befolkningens kvalifikationer. Även om Malmös näringslivsstruktur blir alltmer högkvalificerad så tenderar arbetsmarknaden inte omvandlas på ett sådant sätt att det lyfter individer ur utanförskapet. Detta påverkar inte bara individen, utan också ekonomins tillväxtpotential.

Genom att stödja individuella karriärvägar som matchar näringslivets behov, kommer även Malmös näringslivsstruktur att utvecklas i en mer positiv riktning. Målsättningen bör vara att de som står utanför arbetsmarknaden får kvalifikationer som ger dem en första anställning, att de med osäkra anställningar får stabila jobb, och att de med låglönejobb eller de som bara vill pröva någon nytt ges möjlighet att avancera i karriären till nya eller bättre betalda jobb. När stadens näringsliv och arbetskraft utvecklas i takt, från lågkvalificerade branscher till högkvalificerade och välbetalda branscher, främjar det hela stadens tillväxt och välmående. Denna utveckling kommer att gynna ungas väg in på arbetsmarknaden och öka möjligheterna för att hela Malmös befolkning kan växa och ställa om till framtidens arbetsmarknad. I dialog med näringslivet och fackföreningsrörelsen avser vår arbetsgrupp att utveckla framåtblickande strategier som leder till bättre matchning av arbetskraftens kompetenser med arbetsmarknadens behov. En liknande strategi använd redan inom arbetsmarknadsåtgärden *Jobbspår* där näringslivet är involverade i utformningen av insatser riktade mot arbetslösa. Vår målsättning är att utarbeta bredare arbetsformer där näringslivet också aktivt påverkar ungas fortsatta karriärval och kompetensutveckling.

Arbetslivskriminalitet

Idag är olika former av arbetslivskriminalitet ett växande problem på svensk arbetsmarknad som ger upphov till stort mänskligt lidande.

Inte sällan är det redan utsatta och marginaliserade grupper i samhället som drabbas värst. Att bekämpa arbetslivskriminalitet handlar därför i första hand om att skydda arbetstagare från utnyttjande och otrygga arbetsförhållanden. Det handlar därtill om att värna schysst konkurrens i näringslivet, så att företag som vill göra rätt för sig (och deras personal) inte missgynnas till följd av andras fusk och brottsliga handlingar. Detta är helt centrala frågor för Socialdemokraterna som parti och arbetarrörelsen i stort. För att de arbetstillfällen som växer fram i Malmö under de närmsta 20 åren ska vara trygga och bidra till en mer inkluderande arbetsmarknad behöver åtgärderna, lokalt såväl som nationellt, stå i paritet med problemen.

Dessa frågor är särskilt angelägna i Malmö, inte minst eftersom staden historiskt tagit ett stort socialt ansvar för människor som flytt krig och förföljelse eller sökt sig hit på jakt efter en bättre ekonomisk framtid för sig och sin familj. De av dessa som haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden har i sin tur utgjort en särskilt sårbar grupp för oseriösa företag som vill utnyttja deras utsatta ställning.

De samhälleliga förändringar som brukar skyllas för arbetslivskriminalitetens framväxt är framför allt den fria rörligheten för arbetskraft inom EU, liberaliseringar av Sveriges eget regelverk för arbetskraftsinvandring, samt privatiseringar av tidigare offentliga verksamheter. Dessa har i sin tur skapat utrymme för en växande maktobalans mellan företag och arbetstagare i en rad branscher. De statliga myndigheter som har i uppgift att stävja arbetslivskriminalitet har pekat ut att de största problemen idag finns i bygg-, restaurang-, vägtransport- respektive städbranschen. I Malmö lyfter de kommunala tillsynsverksamheterna bland annat fram bilverkstäder, avfallshantering, frisörer, massagesalonger och livsmedel som riskbranscher.

Arbetslivskriminalitet har ofta kopplingar till branscher där kommunen är tillsynsmyndighet. Kommunen har stor kunskap om både företag och enskilda, men saknar ofta verktygen för att komma åt problemen. Då krävs omfattande samverkan med andra myndigheter. Ur ett kommunalt perspektiv är upphandlingar ett annat riskområde. Malmö stad får in hundratals anbud varje år, och granskningen av anbudslämnare är en lika tidskrävande som kostsam uppgift – ett arbete som skulle förenklats betydligt genom gemensamma system för informationsutbyte mellan kommunen och t.ex. Skatteverket, Kronofogden och domstolarna. Kommunen har även inlett ett arbete för att förbättra uppföljningen av sociala villkor i upphandlingar.

På senare år har staten, på initiativ från socialdemokratiska regeringar, tagit stora kliv i det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet. Framöver behöver fokus ligga på att utveckla arbetet genom att statliga myndigheter såsom Skatteverket, Polisen och Arbetsförmedlingen ges ett tydligt uppdrag att prioritera samverkan och förenklat informationsutbyte med kommuner. Men även de fackliga organisationerna bör ges möjlighet att spela en större roll för att stävja fusk och oegentligheter, lokalt såväl som nationellt.

Arbetstidsförkortning

Ett attraktivt arbetsliv är ett arbetsliv som förenar arbete, familj och vänner. Forskning visar att ett jobb är viktigt för människors välmående, men bara i kombination med en meningsfull fritid. Dock är vardagen för många människor idag fylld med måsten och stress och det finns inte tillräckligt med utrymme för kultur, träning och sociala aktiviteter. Inom många yrken är arbetsdagarna också långa, och både mentalt och fysiskt krävande, vilket innebär ohälsa, sjukskrivning och att man lämnar arbetslivet i förtid. Samtidigt blir arbetsmarknaden också allt mer ojämlik i den bemärkelsen att många yrken, särskilt inom tjänstesektorn, blir mer flexibla. Möjligheterna att arbeta mer hemifrån, eller till och med från fritidshuset, har ökat tack vare den digitala utvecklingen som accelererade i samband med pandemin. Detta har gjort det lättare att kombinera familjeliv och arbete för många yrken, men för jobb där man måste vara på plats ser man inte en liknande utveckling.

Men så här behöver det inte vara. Det finns ett välstånd som kan användas för att omvandla arbetslivet och skapa mer jämlika förutsättningar för hela arbetskraften. Med en årlig tillväxt på 1,5 procent (genomsnittet de senaste 50 åren) kommer vi om 20 år vara mer än 30 procent rikare än idag. Med ett större välstånd är det därför naturligt, att likt på 1990-talet, använda delar av välståndet till att “köpa” mer ledighet. Vi menar att Malmö bör verka för ett hållbart arbetsliv och att Sverige inom de tio kommande bör sänka normalarbetstiden till 35 timmar. Om ytterligare 10 år bör målet vara att sträva efter en 6-timmarsarbetdag. Vi ser helst att detta sker i förhandling mellan parterna men om utvecklingen uteblir bör man överväga lagstiftning för att minska arbetstiden.

Avslutande diskussion

Att blicka 20 år in i framtiden handlar i stor utsträckning om att undersöka förutsättningarna för dagens unga befolkning; de som är 20–40 år idag kommer att vara 40–60 år 2045. Det är dessa grupper som kommer bära upp välståndet om 20 år. Naturligtvis kommer en del att lämna staden, kanske för att nya utmaningar eller för att landsbygden lockar. Men ambitionen bör vara att ingen ska behöva lämna Malmö mot sin vilja för att staden inte kan erbjuda nödvändiga förutsättningar. Malmöborna gillar sin stad, och de skall ha alla förutsättningar för att fortsatt bo, arbeta och leva i Malmö. En viktig aspekt, som ligger utanför denna visionsrapports huvudfokus, är bostäder. Vi vill ändå notera att situationen på bostadsmarknaden kan komma att förändras på grund av minskad fertilitet och invandring. Om denna utveckling fortsätter kan

bostadsbristen i mindre utsträckning vara det som försvårar framtidsplanerna för individer och hushåll.

Arbetsmarknaden är ständigt i förändring, och med AI kan denna förändring ske snabbare än på länge. Ingen vet ännu vilka yrken och grupper som kommer att vara vinnare och förlorare i denna utveckling. Det finns dock tecken på att det inte, som oftast, är de högkvalificerade som kommer gynnas mest av AI. Istället kan AI fungera kompensatorisk och stärka kompetensen hos dem som saknar vissa färdigheter, exempelvis inom språk eller analys. Här bör Malmö ligga i framkant och bedriva ett utvecklingsarbete som är anpassat till stadens specifika förutsättningar.

Utbildningsinsatser på alla nivåer inom utbildningssystemet är avgörande för att Malmö ska fortsätta utvecklas till en kunskapsstad. Från tidiga insatser för att förhindra att barn hamnar snett, till satsningar på yrkesutbildningar och vidareutbildning för vuxna. Om näringslivet är en aktiv partner som tydligt formulerar sina behov och i samarbete med staden bidrar till kompetensutveckling, kan det nuvarande kompetensgapet inom staden minska. Detta skulle förbättra matchningen mellan befolkningens kompetenser och näringslivets behov.

Framför allt är det avgörande att minska segregationen. Malmö är idag, på många sätt, en delad stad med stora skillnader i befolkningens sammansättning och socioekonomiska förutsättningar. Även om målet måste vara att minska dessa klyftor, bör stadens mångfald också ses som en styrka som kan vägleda utvecklingen. Skillnader kommer alltid att finnas, men dessa skillnader måste få möjlighet att berika snarare än begränsa stadens potential.

Men att skriva en framtidsvision för Malmö är en relativt enkel uppgift. Från ett vänsterperspektiv är stadens utmaningar och målsättningar uppenbara. Svårare är att precisera en politik som för staden från dess utmaningar till dess mål. Vilka åtgärder kommer att krävas och hur implementeras dessa på bästa sätt? Det är den svåra uppgiften!

Samtidigt ligger en av politikens stora prövningar i att formulera visioner som väcker intresse och engagemang, både bland partiaktiva och medborgare, vilket i sin tur driver politikutveckling och främjar politisk aktivitet. Visionsarbete och praktisk politik är därför två sidor av samma mynt – tillsammans utgör de grunden för verklig förändring.

I denna rapport har vi därför utifrån breda penseldrag försökt formulera en framtidsvision inom politikområdet tillväxt och arbetsmarknad som ska stimulera till fortsatt diskussion om åtgärdsförslag.